

Mathematikové v Čechách od založení university Pražské až do počátku tohoto století

Josef Smolík

Mathematikové v Čechách od založení university Pražské až do počátku tohoto století [1. část]

In: Josef Smolík (author): Mathematikové v Čechách od založení university Pražské až do počátku tohoto století. (Czech). , 1864. pp. 13–27.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/404291>

Terms of use:

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

Mathematikové v Čechách

od založení university Pražské až do počátku tohoto století.

Sepsal J. Smolik.

Chtěje poznati, jak daleko předkové naši v mathematických vědách vůbec byli pokročili, jal jsem se po nich badati, díla jejich z části v rukopisech onde i onde cho-
vaná probírali a dilem i studovati, porovnávaje vždy znamenitější jejich pokroky se
stavem matematiky vůbec téhož století. Výsledek badání svého podávám tímto soud-
nému čtenáři, žádaje spolu, aby mně k zlému toho nevykládal, pakli zprávu o tom
neb onom matematikovi nebo rozbor jeho spisů neúplny býti sezná, dokládaje, že mi
bylo nemalých přemoci obtíží a zapotřebí vytrvalé pilnosti, abych se mnohdy pou-
hého jména některého matematika, něco málo poznámek o jeho životě, studiích, půso-
bení a p. dopátral. Ačkoliv se výsledky podobných badání velmi zřídka vyrovnají
svědomitému se přičinění, mám nicméně za to, že jest to svatou naší povinností, aby-
chom podobně *každý odbor vědecký* od známého prvopočátku až na dobu novější,
přihlížejíce zvláště k latinským spisům středověkým předkův svých, které z velké části
až dosud poustkou ležely, pročerpali a pokroky v něm shledané sepsali, jelikož jen tak

¹⁾ De bello gallico IV. 3.

doplnění významu literatury svou a nemáme přispějeme k dějepisu země naší vlastní své vůbec. —

Práce tato jedná o matematicech v Čechách vůbec, tedy i o hvězdářích, dokud se tato lišili od hvězdoplovců (ačkoliv díla hvězdářská ano i lékařská v středověku mají vesměs příchod hvězdoplovcovou), a dělí se na dvě části; v první totiž uvádím matematiky od založení vysokého učení Pražského t. r. 1348 až do sloučení university Karlovy a Ferdinandovou pod správou jezuitů t. j. do roku 1622, v druhé pak matematiky z doby této až do počátku našeho století bez ohledu na to, byli-li oni matematikové spolu profesori na universitě čili nic. V první části jsou uvedeni matematikové veskz. Čepi, v druhé však za držení university řádem jezuitským setkáváme se velmi zřídka s professorem, který by býval rozený Čech, jelikož jezuité z příčin opatrnosti málokdy, nebo snad lépe nikdy neposílali člena řádu svého do jeho vlasti, ano i nedali tomu, aby po delší čas na témže učilišti vyučoval. Po zrušení řádu jezuitského r. 1773 přednášeli na universitě opět rození Čepi. Nikdo mně snad toho nezazlí, pakli spisům cizích profesorů, jezuitů, v nichž se nikterakž snahy nejeví, aby národ, jehož syny vyučovali, reálně vzdělali a zvelebili, méně pozornosti věnuji — něco málo znamenitějších nebo lépe řečeno zvláštnějších vyjímaje — nežli spisům rodáků našich. Na konci části druhé uvádím některé matematiky Čechy, kteří vědám těm se věnovali mimo svou vlast.

L Č á s t.

Mathematikové v Čechách od založení vysokého učení Pražského až do roku 1622.

Úvod.

Před založením vysokého učení Pražského byly u nás sice školy farní a klášterní, avšak nebylo zde asi „studium particulare“ (nynějš gymnasium); alespoň dějepisec Kosma, o kterémž se ví, že r. 1074 navštívoval školu při kostele sv. Víta, odebral se později do Lutichu, aby se gramatické a dialektice naučil, z čehož se soudí, že by se tak bývalo nestalo, kdyby ono „studium“ bylo u nás bývalo. Roku 1347 začal bratr Mikuláš, kněz řádu sv. Augustína a mistr theologie, první své theologické čtení. R. 1348 položil Karel IV. českým stavům sněm, na kterémž tito k založení vysokého učení svolení své dali, načež Karel, vydav dne 7. dubna r. 1348 zakladací list obecného čili svobodného učení pod zlatou bullou královskou, jmenoval mimo uvedeného bratra Mikuláše ještě tři jiné mnichy rozličných řádů za professory theologie, zejména bratra Alberta, mnicha řádu menších bratří, jenž četl v klášteře svatého Jakuba, mistra Štěpána, kancléře arcibiskupova, a jakéhosi doktora učení Bononského, kteříž dva poslední čili právo církevní. Lékařství učil mistr Baltazar z Domažlic, a sedmero umění svobodných (totiž tak zvané trivium: gramatiku, rhetoriku, dialektiku, a quadrivium: arithmetiku, geometrii, astronomii a musiku) přednášelo právě tolik mistrů ve školách při svém obydlí, jichž jména však známá nejsou¹⁾. Ačkoliv se tedy neví, kdo hned na počátku mathematickým vědám vyučoval, zachoval se nicméně seznam užívaných tehdejších spisů mathematických²⁾,

1) Tomek v dějepisu university Pražské.

2) Monumenta hist. universitatis Pragensis, I. díl.

kteřé zavrubněji probereme, jelikož svědčí o pokročilosti věd těchto oné doby vůbec, an předpokládati lze, že universita Pražská, nazvaná vůbec *universitas magistrorum et studentium*, nepostrádala ani co do obsahu ani co do rozsahu kteréhokoli předmětu ničehož, čehož najíti lze bylo téhož času i na universitě Pařížské (*universitas magistrorum*) neb Bononské (*universitas scholarium*). Mimo to nabývá zájemost tehdejších spisů udebních pro nás zvláštní zajímavosti tím, že z nich souditi lze na učnost tehdejších mistrů a profesorů universitních, jakož i na domácí vzdělanost vůbec.

I. Z *arithmetiky* se přednášel *algorithmus* č. *arithmetica* t. j. počítání čísly dle soustavy desetinné¹⁾, nepochybně dle spisu téhož jména od Angličana Jana de Sacrobosco (Sacrobusto) z Halifaxu, který odebrav se po odbytých studích v Oxfordě do Paříže, znám jest co výborový mistr a velmi plodný spisovatel 13. věku v mathematických vědách vůbec. Původně sepsán byl *algorithmus* tento v latinských verších začínaje:

Haec algorithmus ars praesens dicitur, in qua
talibus Indorum fruimur bis quinque figuris atd.

Po vynalezení tisku vydán byl několikráte na rozličných místech. Dle vydání Krakovského od r. 1509, nazvaného *Algorithmus Johannis de Sacro Busto* a sepsaného v prose, má spis ten celkem 11 listů a skládá se ze dvou dílů. V 1. dílu nazvaném *textus algorithmi* vysvětluje se numerace (desáté znaménko nazývá se *theca*, *circulus*, cifra, *figura nihili*), adice, subtrakce, mediace, duplace, multiplikace, divise, progrese, (arithmetická) a dobývání kořene druhého a třetího stupně (pouhé vysvětlení, velmi zřídka příklady). V 2. dílu nazvaném *algorithmi practica linealis* ukazuje se hodnota číslic na linách s navedením, jak se pomocí lin násobí, dělí, řada arithmetická sečítá, a „dupluje.“

II. Z *geometrie* přednášelo se šest knih *Euklidových*, *tractatus de sphaera* a *sphaera theorica*.

*Šest knih Euklidových*²⁾ jedná o planimetrii, a sice kniha první vysvětluje všeobecně co jest bod, co přímka, plocha, úhel, kruh a jeho částky, troj-, čtyr- a více-

1) *Algorithmus*, z arabského *al* a řeckého *ἀριθμος*, říkali malým spisům početním už na počátku 11. století, když byl Francouz Gerbert asi r. 970 nové tehdy, velmi pohodlné počítání čísly z Arabie do Vlach, zejména do Raveny, kde byl biskupem, a později do Říma, kde jmenován byl papežem (Silvestrem II.), přinesl. Humboldt tvrdí, že ony tak zvané arabské cifry jsou původu Indického, byvše z Indie do Arabie přinešeny od hvězdáře arabského Rihana Muhameda ebn Ahmeta Albiruni. Mnich Planudines na počátku 13. věku uvádí ve své *λογιστικῇ Ἰνδικῇ* devět cifer arabských a přidává k nim desátou, již nazývá *τζίφρα*, arabsky tsafar = prázdné naše 0.

2) Enklid se narodil asi r. 308 př. K. (v Gele, v Alexandrii nebo Tyru), věnoval se v Athenách Platonově filosofii a vyučoval později v Alexandrii. Euklid, jak známo, dal mathematice první základ vědecký, přiveda poučky její v náležitou soustavu. Nejznamenitější jeho dílo mathematické *Στοιχεῖα* sestává z 13 knih (14. a 15. jsou pozdější), z nichž prvních 6 jedná o měřictví, 7., 8. a 9. o arithmetice, 10. o veličinách směrných a nesměrných v měřictví, 11. a 12. o stereometrii a 13. o dělení přímek v středním a krajním poměru. Dílo toto vydáno bylo nejprve tiskem v Basi-leji r. 1533. Mimo to napsal Enklid: *Λεγόμενα* t. j. 95 měřických theorem vy-

úhelník a o rovnoběžnost; dále jedná o trojúhelníku, shodnosti a poučkách z této vyplývajících, o rovnoběžných přímkách, kosouhelných rovnoběžnicích, jejich nakreslení, a končí větou Pythagoreovou. Kniha druhá poučuje o pravouhelných rovnoběžnicích, uvádí úlohy o trojúhelnících ve spojení s rovnoběžnicí na základě předcházejícího a končí s úlohou, jak lze čtyřúhelník proměnit ve čtverec. Kniha třetí jedná zevrubně o kruhu, o poloze dvou kruhů, o úhlech a tětivách v kruhu a končí poučkou, že se čtverec nad týčnicí rovná obdélníku z průsečné a z částky její mimo kruh, má-li tato s onou společný bod. V knize čtvrté se učí, jak se rozličné trojúhelníky, čtverec, pravidelný pěti-, šesti- a patnáctiúhelník vepíše v kruh a opíše kolem kruhu. Kniha pátá jedná zevrubně o poměru přímek, a kniha šestá o podobnosti trojúhelníku, o stejných obrazcích rozličné podoby, o sestrojování obrazců, jež daným jsou podobny, a končí poučkou, že se v stejných kruzích mají úhly středové a obvodové jakož i výseky vzájemně k sobě, jako jejich oblouky.

2. *Tractatus de sphaera seu sphaera materialis* bylo dílo uvedeného už Jana de Sacro Bosco nazvané libellus de sphaera. Spis tento dle pozdějšího vydání Vitenberského z r. 1544 dělil se na 4 hlavy. Hlava první jednala o tom, co jest koule, co její střed, její osa, co pól světový a jakou podobu má země a celý svět. Hlava druhá vysvětlovala, na jaké díly lze kouli hmotnou rozdělit a na jaké světovou si rozloženu mysliti. Hlava třetí poučovala o východu a západu hvězd, o rozdílnosti dnů a nocí a o rozdělení ponebí. Hlava čtvrtá jednala o kruzích vůbec, o kolotání oběžnic a o příčinách zatmění slunce a měsíce.

3. *Sphaera theórica* od neznámého spisovatele jednala o vlastnostech těles nebeských, o jakosti klenutí nebeského, o zákonech, jimiž se tělesa pohybují a p. ¹⁾ — Dle toho byl druhý a třetí spis jakási část sférické trigonometrie, kteráž pravda dříve známa byla nežli trigonometrie na rovni, a oba spisy byly asi přípravou k hvězdářství.

III. Z hvězdářství se přednášely: *almagest Ptolomeův*, *theoria planetarum*, *almanach*, *computus cyrometricalis* a *perspectiva communis*.

1. *Almagest Ptolomeův*, známý základ starého a středověkého hvězdářství vůbec, jež Claudius Ptolomeus (žijící asi r. 125—141 po Kr.) nazval *μεγαλή σύνταξις*, byl r. 820 od hvězdářů arabských Alhazena a Sergia převeden na jazyk arabský a nazván *almagestum* (al, *μεγίστη* t. j. dílo veliké). Později vyňali z něho Arabové Al Fergani, Isar ben Honain, Tabet ben Korrah nejdůležitější poučky, které císař Bedřich II. dal přeložiti do latiny. Dílo toto jednalo o soustavě těles nebeských, popisoval veškeré tehdejší známé nástroje hvězdářské, a podávalo tabulky udávající velikost tětiv pro veškeré úhly od 0° do 180° ob 30 minut, jichž pomocí bylo lze vypočítati trojúhelníky sférické i na rovni, jen že se u těchto musil vždy dříve opsati kruh, a byly-li kosouhelné, rozváděly se na pravouhelné.

2. *Theoria planetarum* přednášela se buď dle díla Jana Campana z Novary (zemř. r. 1250), který přeložil též Euklidova „elementa“ do latiny, napsal „calendarium

daných řecky a latinsky v Paříži r. 1625; *Φαινόμενα* t. j. měsícké důkazy východu a západu rozličných hvězd vyd. v latině v Římě r. 1591. Úvod k hudbě č. *Εισαγωγή ἄρμονικῆ* připisují někteří Euklidovi jiní Kleoničovi, vyd. v latině v Paříži r. 1557. O jiných jemu připisovaných spisech se má za to, že jsou podvrženy.

(¹⁾ Dle Kristiana Wolfa *Anfangsgründe aller mathem. Wissenschaften* (Astronomie).

de quadratura circuli“ a j. buď dle díla Gerarda z Kremony, Španělského lékaře, filosofa a matematika († v Toledě 1184), nebo dle Bonala z Forlívio (z r. 1284)¹⁾. Dílo Jana Campana, vydané tiskem r. 1506 v znamenitém spisu nadepsaném „Sphaera mundi“, jednalo o slunci a měsíci, o místě a kolotání tří vyšších oběžnic, o oběžnicích Venuši a Merkurovi, o působení oběžnic na ostatní přírodu a o pohybování se osmého kruhu co domnělého místa stálic naproti sedmi nižším kruhům, nazvaným dle sedmi oběžnic.

3. *Almanach*²⁾ čili *ephemeris* bylo naučení o sestavování kalendáře.

4. *Computus cyrometricalis* nebo *chirometricalis* (χῆρ, μετρικος) čili též *chirometralis* připisoval se dle jedněch jakémusi mistru Erfordskému, dle jiných zase uvedenému už Janovi de Sacro Bosco³⁾. R. 1507 vydal mistr Jan Glogoniensis, professor na učení Krakovském, *computus chirometralis*, který — jak v předmluvě uvádí — uspořádal dle starého navedení mistra Erfordského nebo dle jiných Jana de Sacro Bosco. Dle toho dělil se onen *computus* na dvě částky; první, nazvaná *computus vulgaris* čili *ecclesiasticus* učila, jak se pomocí ruky a prstů určuje rozdílnost času způsobená během země (slunce a měsíce), a jakž tímž způsobem vypočítati lze cyklus sluneční, literu nedělní, pohyblivé svátky, idus, calendas a p. Druhá část nazvaná *computus major chirometralis*, jednala o běhu slunce a měsíce, o sousluní a protisluní obou, o kruzích nebeských, o hvězdách a p. Část tato byla více hvězdářská nežli církevní.

5. *Perspectiva communis* bylo dílo Angličana Peckama (Peachama, Jana de Pechano), mnicha řádu františkánského, který v 13. věku byl učitelem matematiky v Oxfordě, v Paříži a v Římě, a který později jmenován byl arcibiskupem, dle jedněch Kambridgským, dle jiných Kanterburským († 1292). Dílu jeho říkali tenkrát vůbec *perspectiva communis* Joannis Pisani, s jakýmž názvem bylo též vydáno tiskem nejprve v Benátkách, a r. 1504 mistrem Ondřejem Alexandrem, učitelem gymnasia v Lipsku, a jednalo o působení paprsků slunečních, o záření svítících a osvětlených těles, o zrcadlech rovných i dutých a užití poslelních k zapalování hořlavých látek, o původu duhy, její podobě, rozličnosti jejích barev, o lámání světla vůbec, a končilo poučkou, že světlo sluneční a hvězdní tvoří mlíčníci. —

Uvedené tyto spisy náležely mezi tak zvané „*libri ordinarii*“. R. 1366 bylo universitou ustanoveno, jak dlouho se má každý z uvedených předmětů přednášeti a mnoho-li má posluchač za každý platiti (pastus). Dle toho přednášel se *algorithmus* tři neděle a platilo se za to 8 halenských (za času Karla IV. držel pražský groš 14 halenských penízů), šest knih Euklidových půl roku za 8 grošů, *tractatus de sphaera* 3 neděle za 1 groš, *almagest* Ptolomeův rok za 24 grošů čili 1 zlatý, *theoria planetarum* 6 neděl za 2 groše, *almanach* půl roku za 10 grošů a p. Chtěl-li se kdo státí bakalářem in artibus, musil z matematiky slyšeti de *sphaera materiali* a *arithmetiku*,

1) Monum. h. univers. Prag. II. díl.

2) Almanach z arabského almenha t. j. dar, jelikož východní hvězdáři každého roku podávali přátelům svým kalendáře darem.

3) V c. k. univ. knih. jsou v rukopisech od téhož: de *sphaera*: signatury X. E. 19 — V. G. 14 — X. G. 12 — VIII. E. 27 — III. C. 2; de *computu* XIII. F. 25 č. 4; de *computu manuali*: V. G. 14 č. 2; de *astrolabio*, de *computu*, de *algorithmu* XIII. E. 32 — VIII. E. 27; *tractatus mathematicus* I. G. 6.

a chtěl-li povýšen býti na mistra, šest knih Euklidových, sphaera theorica, perspectiva communis a něco dle libosti z arithmetiky ¹⁾).

Konečně vidí se mně býti záhodno, abych zvlášť mladšího čtenáře seznámil s některými názvy, na universitě Pražské jako i jinde užívanými a dále v práci této zhusta se objevujícími. Pro lepší přehled podávám je v abecedním pořádku: ²⁾

Bakalář (franc. bachelier) nazýval se kandidát mistrovství. Bakalářství byla první důstojnost akademická, jíž bylo lze dostoupiti podrobením se přísným zkouškám, které se každého semestru určitého dne vespolek odbývaly, načež zkoušení dle zásluh jeden po druhém u přítomnosti děkana fakulty předvoláni bývali a každému z nich corona laurea baccifera od některého mistra udělena byla. Ve fakultě theologické říkalo se bakalářům cursores a později baccalaurei formali.

Collectores (pecuniarum) č. *quaestores* byli dva mistrové, vyvolení téhož dne co děkanové, aby vybírali peníze na universitě, upomínali dlužníky ve jménu university a p. Těmto přidáni byli dva *assessores*, kteří prohlížejíce účty je skoumali.

Dispensator byl některý mistr k tomu zvolený, aby dle stávajícího zvyku rozdělval, uděloval, urovnával a vykazoval každému mistru, co má příštího semestru přednáseti.

Examinatores byli čtyři mistři, kteří za předsednictvím děkana na bakalářství neb mistrovství zkoušeli.

Kolej nazýval se dům, ve kterém mistři i studující vespolek bydleli; obyčejně se jmenovala dle svého zakladatele. Znamenitější koleje byly: kolej Karlova č. veliká (Karolín), k. krále Václava, k. Všech Svatých aneb Andělská, k. královny Hedviky, k. Rečkova, k. Loudova č. Apoštolská, k. národa Českého a k. Nazaret. Každá kolej měla svého představeného, který se u prvních líí nazýval praepositus (probošt), u ostatních director, a volen byl dle stanov na dva neb tři roky, později každý semester; jen k. Rečkovu spravoval obyčejně děkan.

Licentiat byl bakalář, kterému kancléř university dovolil, aby veřejně přednášel, jelikož však nebyl mistr, neměl podílu v poradách a jiných právech mistrů.

Mistr (magister) byl téměř tolik co *doktor*, jen že *mistři* nazývali se při fakultě theologické (magistri in sacra theologia, in sacra pagina) a při fakultě artistické (magistri in artibus), *doktoři* pak při fakultě právnické a lékařské. Za několik týdnů po dosažení hodnosti mistrovské mohl mistr na universitě přednáseti, avšak za úda fakulty č. profesora přijat byl dle pravidla teprv po pěti, dle zvyku po dvou letech, a říkali mu pak magister actu regens, lector nebo praesidens. Čtyři starší mistři byli přidáni děkanu své fakulty co rádcové (consultores) a pomocníci, jako zase všichni čtyři děkani byli k ruce rektorovi.

Rector mohl býti z počátku každý úd university, jen dle vynešení kancléře arcibiskupa Arnošta z Pardubic měl býti clericus v širším smyslu, t. j. měl míti alespoň menší svěcení a nesměl býti ani ženatý ani mnich kterékoliv řehole. Musilo býti rektorovi alespoň 25 roků, musil býti muž ctnostného života, dobrých mravů a z poctivého lože. — —

¹⁾ Mon. h. univ. Pragen. I. díl.

²⁾ Mon. h. univ. Pragen. II. d.

Z uvedeného seznamu řádných knih patrně, že z arithmetiky přednášeny byly nejnntnější začátky, více času věnovalo se názornému vyučování v měřictví, a více než oboje pěstovalo se hvězdářství, kteréž v úzkém bylo spojení s hvězdoslovím ano i s lékařstvím, jelikož chtěli naši učenci nejen následovati příkladu velikých mužů tehdejšího věku vůbec, nýbrž za to měli, že tělesa nebeská rozličným způsobem účinkují na tělo lidské, ano i že vůle i rozum lidský se řídí dle rozmanitého, vzájemného jich postavení ¹⁾. Za tou příčinou setkáme se dále s mnohými muži, kteří byli i matematikové, i hvězdáři, i lékaři, a nezřídka, ve všech těchto odborech dobrého si získali jména. Avšak poznejme už české matematiky.

Mistr Havel (Gallus).

Mistr Havel byl nepochybně první učitel hvězdářství na fakultě artistické mladé university Pražské, kde veřejně přednášel o „rozmanitých a strašných polohách hvězd“ a s velkou určitostí prý předpovídal Karlu IV., že Staré Město Pražské bude vytopeno a Malá Strana že lehne popelem. Karel, chtěje prý založiti Nové Město za Hradčany na rovině Bubenečské, sřekl se úmyslu toho, a založil je mezi Vyšehradem a Vítkovem (Žižkovem) r. 1348 ²⁾. Prokop Lupáč z Hlavačova praví o něm: mistr Havel byl vznešený, slavný a znamenitý hvězdář, i v umění lékařském dospělý. Ten mnohé knihy psal, jakž se v starých kronikách dokládá, ale které by byly, a jsou-li na světlo skrz tisknutí vynešeny, věděti se v jistotě nemůže ³⁾. Podobně uvádí Balbín, že byl Havel výborný hvězdář, jemuž málo bylo věku toho rovných, že mnoho byl napsal, jak se prý nejedni zmiňují, že však on — Balbín — ničehož už z toho nespáčil. Tentýž Havel předpovídal České vlasti veliké záhubné povodně ze skupení těles nebeských, které prý se též dostavily ⁴⁾. Jakýsi mnich františkánský sepsal na počátku 15. století knihu nazvanou „sbírka medicinských a chirurgických spisů,“ v kteréž v 12 odděleních uvádí též tractatus urinarum magistri Galli, venerabilis quondam canonici Pragensis ⁵⁾. Má se za to, že ten byl týž mistr Havel, jakož i že r. 1346 byl arcibiskupským vikářem pro kraj Hradecký ⁶⁾.

Jenek z Prahy (Jenko de Praga).

Jenek byl uveden do koleje Karlovy r. 1366 a vyučoval na fakultě artistické. K r. 1367 se připomíná ⁷⁾, že dne 25. dubna za děkana Jindřicha z Nanaxen zkoušel na bakaláře a r. 1369 za děkana Jindřicha Wolera (de Novo ponte) na mistry; r. 1373 za děkana Františka z Ravensburku a r. 1387 za děkana Jakuba z Bryczen byl opět examinatorem na bakalářství a mistrovství. Mistr Jan Hus zmiňuje se mimo o jiných

1) Procházka de secularibus artium liberalium.

2) Hammerschmidt prodromus gloriae Pragense; Procházka de secul. liber. artium.

3) Historia o císaři Karlovi IV. k r. 1377.

4) Lupáč rerum Boemiarum ephemeris sive kal. ke dni 22. června r. 1445.

5) Jungmann. literatura.

6) Švenda 1. zlatý a stříbrný obraz města Králové Hradce nad Labem.

7) Monum. hist. univ. Prag. I. díl.

též o Jenkovi v jednom kázání r. 1409, podotýkáje, že byl hbitý matematik¹⁾. Další jeho působení a osudy nejsou známy.

Křišťan z Prachatic (Christiannus).

Křišťan narodil se v Prachaticích asi r. 1368. Naštěvovav vysoké učení Pražské stal se tamtéž r. 1388 za děkana Rečka z Rybenice bakalářem a už příštího roku za děkana Matyáše z Lignic mistrem in artibus. R. 1392 nalezá se jméno jeho mezi professory svobodných umění, r. 1394, 1397, 1400 a 1402 zkoušel buď na bakaláře buď na mistry, r. 14⁰³/₄ jmenován byl děkanem fakulty artistické, r. 1404 vicekancléřem a r. 1405 za děkana Řehoře Leona z Prahy assessorem; téhož roku se stal farářem u sv. Michala na Starém Městě Pražském. Křišťan byl důvěrný přítel Husův, s nímž a s Janem z Jesenic usiloval o propuštění Stanislava ze Znojma a Štěpána z Pálče, kteří vysláni byvše v záležitostech university s Mauricem Rvačkou, professorem theologie, a s Janem z Reinšteina řečeným „kardinálem“ od krále Václava ku kardinálům v Pise shromážděným, v Bononii z rozkazu kardinála Baltazara Cossy jati, a v říjnu r. 1408 do vězení uvrženi byli, z něhož se teprv v prosinci téhož roku do Prahy navrátili. Tři roky později byla proti Husovi vydaná klatba s nařízením, aby ve všech kostelích Pražských čtěna byla, čemuž také vyhověno až na kostel sv. Benedikta na Starém Městě a sv. Michala, kde Křišťan byl farářem. Zjevné toto osvědčení věrného přátelství miláčkoví university Pražské — mimo fakultu theologickou — mistru Husovi, nemálo k tomu se přičinilo, že třífakultní universita řadící se kolem Husa vyvolila mistra Křišťana dne 16. října r. 1412 za svého rektora, v kteréž hodnosti dle tehdejšího obyčeje do sv. Jiří r. 1413 setrval. Téhož roku sestavil král Václav, chtěje neschodnosti a roztržky způsobené na universitě náboženskými rozmiškami skoncovati, komisi o čtyrech členech, aby tato narovnáni učinila mezi fakultou theologickou z jedné a ostatními třemi fakultami z strany druhé. Hlavou komise té byl mistr Křišťan, který též s ostatními komisary na faře své jakés takés narovnáni mezi oběma stranama učinil. S Husem r. 1412 z Prahy vypovězeným často si Křišťan dopisoval, ano i tohoto r. 1415 v Kostnici navštívil. Ačkoliv jej nešťastný osud přátelův hluboce rmoutil, neobležoval Křišťan při plnění povinností svých co professor. Ještě r. 1415 zkoušel na bakaláře a r. 1416 byl examinátorem mistra Petra Payne (Engliše), který přišed z university Oxfordské na Pražské universitě věnce mistrského se domáhal. Rok na to byl K. zvolen za děkana fakulty artistické a r. 1418 byl opět examinátorem na bakalářství. R. 1421 trpěl Křišťan mnohé příkofi od Jana Želivského, miláčka chudiny, který jej obviňoval, že nechce švátosti oltární podávati dítkám a že při službách božích užívá pouze latinského jazyka, avšak přes to všecko zůstal Křišťan farářem u sv. Michala. V rozmiškách vzniklých mezi Englišem a Příbramem přidal se k straně posledního, načož s touto r. 1427 z Prahy vypovězen byv teprv po dvou letech se navrátil. R. 1430 byl opět professorem a r. 1434 rektorem university, v jejíž čele se téhož roku dne 28. ledna přiznal ku kompaktatům v Chebu. Když byl nedlouho na to král Sigmund po vypovězení Rokycany pro ultrakvisty zřídil novou konsistof, jmenoval dne 28. dubna r. 1437 mistra Křišťana jejím

¹⁾ Ruč. bibl. kap. Praž. O. LXXI (dle Tomka).

administrátorem, ve kterémž úřadě potvrzen byv i od krále Albrechta r. 1438 až do své smrti (5. září r. 1439) setrval¹⁾).

Křišťan se líčí co muž nevšedních vědomostí. Lupáč²⁾ jej nazývá presbyter venerabilis, insignis mathematicus, in medicinis excellens; podobně Stránský³⁾. Balbin tvrdí taktéž, že byl Křišťan znamenitý matematik a hvězdář, který prý z hvězd předpovídal budoucí věci, čímž tak proslul, že jej vznešené osoby ze sousedních a vzdálených zemí písemně žádali za radu a dobré jeho zdání v důležitých případech, netrpělivě prý na výrok jeho čekajíce. Nepochybně měl při tom Balbin na mysli zprávu Lupáčovu, který ve svých Ephemerides uvádí, že Křišťan r. 1433 předpovídal brzkou smrt Polskému králi Vladislavu, který též příštího roku zemřel.

Dle souvěkých a pozdějších podání byl mistr Křišťan velmi plodný spisovatel. Z oboru mathematického viděl jsem jeho *algorithmus* a *computus cyrometricalis*⁴⁾, které se podobají uvedeným v úvodu spisům téhož jména. Rukopis první má 8 listů, na počátku jest jinou rukou, po krátkém jeho objasnění připsáno *incipit algorithmus prosaicus magistri Christanni* (prosaicus nepochybně naproti algorithmu de Sacro Bosco, který psán byl ve verších); taktéž jest u druhého rukopisu cizí rukou napsáno *computus cyrometricalis m. Christanni*. Oba rukopisy ještě s jinými o mathematice a hvězdářství jednajícími jsou svázány v jednu knihu velmi starou vazbou, u obou, jakož i u ostatních nalézají se po krajích a mezi řádky rozličnou rukou vepsané poznámky dílem i doplňky a vysvětlivky, za kterouž příčinou nevím, snad nechybní mají za to, že kniha ta náležela jakési koleji a jsouce snad částí knihovny její sloužila professorům universitním v oné koleji přebývajícím za knihu příruční, již se v čtení svém řídili, poznámkami propisovali a tak propsanou a doplněnou nástupcům svým zanechávali. —

Křišťanův uvedený *algorithmus* vysvětluje (bez uvádění příkladů) co jest „numerationis, additio, subtractio, mediatio, duplatio, multiplicatio, divisio, progressio (arithmetická) a extractio radicum in numeris quadratis et cubicis.“ O prvních druhých početních zmiňují se později u spisů českých, any se v tom hrubě nelišily, zde uvádím jen způsob, jakým tehdaž vydobývali kořene druhého a třetího stupně, podotýkaje, že jsem ani v tištěných arithmetikách z první polovice 16. věku v tom změny nezpozoroval. Kořene druhého stupně učí Křišťan dobývati takto: Nejprve nechť prý se sečtou cifry daného čísla, kdyby byl počet jejich *sudý*, nechť se započne dobývání u *dvou* nejvyšších míst, kdyby však byl *lichý*, u *nejvyššího* místa. Dle toho se tedy dobude kořene částečného buď ze *dvou* neb z *jedné* cifry. Dále nechť se kořen ten poznamená, sám sebou násobí a odečte, na to nechť se dvojnásobí, dvojnásobený napíše *ob jednu cifru dále v pravo*, a nechť se jím dělí předešlý zbytek a jedna cifra vedle; načběž má se podíl ten napsati ke kořenu, násobiti dělitelem a násoben odečísti od svého dělence, pak násobiti sám sebou a odečísti od předešlého zbytku a cifry vedle a t. d. Jak jsem už podotknul, neukazuje toho na žádném příkladu, jen tolik mně povědomo, že tenkrát jakož i později nepsali zbytek jako jej teď píšeme, nýbrž přetrhnuvše menšenec napsali

¹⁾ Tomek v děj. univ. Praž., ačkoliv Lupáč (Ephemeris) klade jeho umrtí k 23. květ. r. 1438, dokládaje, že zemřel na mor,

²⁾ Ephemeris.

³⁾ Respublica Bojema str. 311.

⁴⁾ Rukop. v c. k. univer. knih. XIII. F. 17. č. 2. a č. 6.

zbytek nad něj. Dle toho by pracné ono dobývání kořene druhého stupně vypadalo asi takto:

Bylo by n. p. dáno číslo

119025

jelikož má sudý počet cifer, dobýval by se kořen ze dvou nejvyšších míst, tedy

$$\begin{array}{r}
 3 \\
 2542 \\
 119025 \quad \text{kořen} \\
 9 \quad (345. \\
 \hline
 6 \text{ dvojnás. část. koř. co dělit. do } 29 \text{ dá koř. } 4, 4 \times 6 \text{ dá} \\
 24 \text{ se odečte od } 29, 4 \times 4 \text{ dá} \\
 \hline
 16 \text{ odečt. od } 50; 34 \times 2 \text{ dá} \\
 \hline
 68 \text{ za dělitele, děleno do } 342 \text{ dá koř. } 5 \\
 \hline
 340 \text{ se odečte od } 342 \text{ a } 5 \times 5 \\
 \hline
 25 \text{ odečteno, ruší se.}
 \end{array}$$

Podobně učí dobývati kořene stupně třetího. Nejprvé nechť se prý rozdělí dané číslo na *tisíce*, z nejvyšších tisíců (jedniček, desítek, set, tisíců, stotisíců a t. d.) nechť se dobude kořene třetího stupně, tento sám sebou třikrát násoben, se odečte. Částečný kořen nechť se trojnásobí a trojnásobený pouhým samým sebou ještě násobí, ten pak má se položití co dělitel ob *dvě* cifry v pravo, a má se jím dělití do předešlého zbytku a jedné cifry vedle. Určená takto druhá část kořene nechť se prý násobí nejprvé oním dělitelem, pak trojnásobným kořenem prvním a jí samou, a konečně třikrát sama sebou. Tyto tři součiny mohou prý se buď o sobě nebo náležitě jsouce sečteny vespolek odečísti a t. d. Dle toho dobývalo by se tedy n. p. z čísla 15625 třetího kořene takto:

$$\begin{array}{r}
 7 \\
 15625 \\
 8 \quad (25 \\
 \hline
 12 \\
 \hline
 60 \\
 150 \\
 125 \\
 \hline
 7625 \text{ odečteno, ruší se.}
 \end{array}$$

Computus cyrometricalis magistri Christanni, druhý rukopis, má $8\frac{1}{2}$ listu a jest přepsán r. 1463. V úvodu jsem již uvedl, že úplný takový computus měl dva díly, první církevní, druhý více hvězdářský. Křišťanův computus jest naskrz církevní, tedy díl první, jelikož však na počátku připsáno jest, že jest to pouhý výťah, sepsal nepochybně Křišťan i druhý díl hvězdářský, o kterém však nevím. Rukopis ten vysvětluje, že jest *cyklus sluneční* doba 28 roků, po níž se nedělní litery opakují; pomocí dvou veršů pro lepší pamět sestavených a pomocí počítání ohbí na prstech učí, jak se najde, kolikátý jest udaný rok v cyklu slunečním a spolu kolikátý jest cyklus tento počítaje od 9tého roku př. K. Dále vykládá, jak se určí *litera nedělní* po celý rok, který prý jest buď obyčejný neb přestupný; obyčejný rok že drží 365 dní a 6 hod., přestupný však 366 dní, a litera nedělní že se v tomto dvakrát mění; pak vysvětluje, jak se určí *počet dní od neděle po narození Páně do nového roku*, jak *cyklus mě-*

stčný, jak počet týdnů od narození Páně až do neděle „qua canitur Esto mihi“ (quingagesima), jak počet přebývajících dní v těchto týdnech, a jak pohyblivé svátky, jichž se uvádí pět, totiž „septuagesima, quadragesima, pascha, rogationes et pentecostes.“ Všemmu tomu učí se jako cyklu slunečnímu pomocí veršiků, jimž se tenkrát nejen na universitě, nýbrž na každé farní a klášterní škole žáci z paměti učili. Abych celou tu věc objasnil, uvádím, jak se n. p. určovala *litera nedělní*. Pro tuto podává Křišťan veršik pro pamět:

Griff e dít ci bas gri fo nes dic bo na
gri fe di ci bus aug for e dus cib au
gor fi ed oc ob au.

t. j. 28 rozličných zvuků, které jsou sice o sobě bez významu, z nichž se však v každém nalézá jedna, v některých dvě ze sedmi liter nedělních a, b, c, d, e, f, g. Litera nedělní se určovala na základě cyklu slunečního (za kterouž příčinou jest zvuků těch 28); kolikátý byl některý udaný rok v onom cyklu, do tolika se zvuky tyto počítaly na ohbech prstů, a písmena v posledním ze zvuků takto počítaných se nalézající byla litera nedělní toho roku. N. p. rok 1463 byl 16tý v (53tém) cyklu slunečním, za tou příčinou počítaly se na ohbech zvuky uvedeného veršiku do 16. t. j. do „bus,“ z čehož vysvítalo, že *b* byla litera nedělní onoho roku. Měl-li zvuk ten *dvě* litery nedělní, byl udaný rok přestupný. —

Mimo uvedené napsal mistr Křišťan ¹⁾: *erbarius* (rukop. od r. 1416), v němž byliny v abecedním pořádku popisuje latině, přidává k nim jména česká, po krajích i německá, a začínaje „*absinthium* peliněk“ končí „*zinziber* zázvor;“ replika na prognostiku kohos jiného (rukop. u historie Pulkavy v klášteře křižovnickém v Praze); pak lékařské knížky (vytišt. v Praze r. 1544; v Holomouci 1553 a 1565). Konečně sluší připomenouti, že se mistra Křišťanu připisuje „sbírka medicinských a chirurgických spisů,“ ač nepravě, neboť spisy ty sebral v jednu knihu jakýsi mnich františkánský, lékárník, a přijav do té sbírky i některé spisy Křišťanovy, zejména *prognosticatio mg. Christanni*, předložil celé sbírce proslulé jméno na slovo vzatého tehdejší Křišťana. Podobné sbírky v rukop. nalezájí se na rozličných místech, jako u kostela kapitolního v Praze (N. LXIX), v knihovně Roudnické s názvem „lékařství jistá a zkušená mistra Kristiana“ (z r. 1516), a v Stockholmě s názvem „mistra Kristiana lékařské knihy a jiné lékařské věci.“

Jan Šindel (Joannes Andreae).

Šindel (Ssindel, Schindelius, Schinttel, Syndelius, Seindelius) narodil se asi r. 1375 v Hradci Králové, možná že pocházel z kmene vládyky Věslava Šindela z Nudvojenic, který se ve starých dskách dvorských království Českého uvádí k r. 1383 t. č. sídlem v kraji Boleslavském ²⁾. Studovav na universitě Pražské dosáhl r. 1395 za děkana Jana z Monsterberku věnce bakalářského a r. 1399 za děkana Daniele z Prahy věnce mistrského in artibus; téhož roku čel na vysokém učení co licenciat ³⁾. R. 1406 byl Šindel správcem farní školy u sv. Mikuláše v Praze; brzy na to povolán jsa na gymnasium Vídeňské a vyučovav tam mathematice a hvězdářství velmi dobrého jména

¹⁾ Juugman. literatura.

²⁾ Palacký v musejníku na r. 1829 „O pranostikách a kalendářích.“

³⁾ Monum. hist. univ. Prag. I. d.

si získal, jak uvádí Vídeňský hvězdář a osobní lékař císaře Maxmiliána I., Jiří Tanstetter v předmluvě k dílu „*Tabulae eclipsium Georgii Peuerbachii*“ vydanému r. 1514, podotýká, že Šindel „*varia jucunda quidam in astronomia elaboravit.*“ Dlouho však asi Šindel ve Vídni netrval, neboť už r. 1410 připomíná se co rektor (od Jiří do Havla) university Pražské, v kteréž důstojnosti předsedal dne 15. června obecné schůzi téže university, v níž se vyjma doktory od arcibiskupa Zbyňka za komisary zvolené uzavřelo, aby se knihy Wiklefovy nespálily, ano aby se u věci té universita na samého krále obrátila. Od té doby byl Šindel nepochybně professorem na vysokém učení Pražském, neboť r. 1416 vypsál král Václav berna regalis, nařizuje městu Čáslavi, aby 49 kop českých grošů odevzdávalo každoročně mistru Šindelovi, jež nazývá „*doctor et lector ordinarius universitatis studii Pragensis.*“¹⁾ Velmi pochvalně zmiňuje se o Šindelovi mistr a doktor Hájek z Hájku²⁾ uváděje, že byl Šindel souvěkovec a přítel na slovo vzatého hvězdáře Vlacha, Jana Blanchia. Tentýž Blanchius odesílaje dílo své „*Tabulae motuum coelestium*“ císaři Fridrichovi III. s dopisem, podotýká, že práci svou milerád podrobí kritickému posouzení všech učených lidí, zvláště pak znamenitému hvězdáři Janovi z Prahy³⁾ (jak nepochybně za hranicemi Jana Šindela nazývali). O vážnosti, jaké Šindel i mimo vlast svou požíval, svědčí nejlépe dopis jemu zasláný od Eneáše Silvia, trvajícího toho času při dvoře císařském,⁴⁾ který zní: „*Aeneas Silvius poeta Joanni Schindel singulari astronomo, viroque probatissimo. Reversus nunc ad caesarem insignis miles Procopius de Rabenstein, tui, meique amantissimus, retulit, quod mihi summae voluptati fuit, me tibi dilectum esse, measque litteras, quas saepe ad amicos scribo, tuo judicio admodum commendari . . . Verum tua laus, quam mihi adscribis, etsi meritum excedit meum, mihi tamen jucunda est . . . At quia laus ea demum dulcis est, quae a laudato viro procedit, magno me numero donatum arbitror, dum tuus me verbis extolli audio . . . Nunquam ego te vidi, neque tu me ut arbitror vidisti, sed tua fama facit, ut te unice observem; nam saeculi nostri praecipuum decus censeris, qui siderum cursus unicus praedicere noscitur, hinc te amo, colo, observo, sumque tuus; nam virtus hominis est, ut, quos nunquam vidimus, amare nos faciat . . . Tu ergo vir praestantissime jure a me amaris, qui tua singulari et praestanti virtute nostrum ornas saeculum. Me cur tu diligas, non scio, ut tamen diligere non cesses, oro et obsecro, magnifacio namque tuum amorem et ornari me tua dilectione non ambigo. Persevera igitur, nam etsi non sum quem reris, is tamen sum, qui diligenter te reciproce diligo, totisque viribus amo. Vale.*“

Z dopisu toho poznáváme, že byl Šindel výborný hvězdář, jehož spisů sice nám se nezachovalo, nicméně jich však stávalo, jak z Lupáčových Ephemerides viděti lze, zejména z uvedených tam pamětí historických a poznámek hvězdářských k r. 1430, k 5. červenci r. 1431, k 6. červenci r. 1415, k 10. březnu 1438 a j. Též rukopisy

¹⁾ Dr. Kalina v. Jätenstein „*Nachrichten über böhm. Schriftsteller und Gelehrte . . .*“ jelikož se i jinde vychvaluje co znamenitý lékař, možná že se stal doktorem lékařství ve Vídni.

²⁾ *Oratio de laudibus geometriae. . . r. 1557.*

³⁾ . . . *qua in re doctorum hominum correctioni et praecipue Joannis Pragensis, viri acutissimi judicio, me ipsum submitto.*

⁴⁾ *Nürnbergger Sammlung r. 1486 (dle Kaliny z Jätensteina).*

Šindelovy byly známy Lupáčovi, neboť n. p. k 5. červnu 1413 uvádí, že bylo ve Vídni a v jiných krajinách jmenovitě v Uhřích veliké zeměřesení, které mnoho domů zbořilo, jak prý to zaznamenáno v *rukopise* Šindelově. Z toho dá se souditi, že spisy Šindelovy vyšly z části tiskem, čemuž také dosvědčovati se zdá mistr Hájek z Hájku v uvedené už „oratio de laude geometriae“ podotýkaje, že slávu Šindelovu hlásají jeho „Ephemerides“, které prý v Praze vůbec jsou známy. Dle svědectví mistra Bacháčka Nouměřického ¹⁾ vypracoval mistr Šindel též „Tabulae astronomicae“, jichž prý si současník Bacháčekův, slavný Tycho de Brahe nemálo vážil, použiv jich k dalším svým studiím. Ze všech těchto spisů Šindelových obsahu hvězdařského žádného se nám nedostalo, zachované jeho spisy jsou dílem pouze lékařské, dílem lékařsko-botanické. K prvním spisům náležejí některé jeho práce, obsažené v obšírném jakémsi díle jednajícím o ranhojictví velikých mistrů ²⁾, k druhým patří jeho výklad na spis Římana Macera (z časů císaře Augusta) nařepsaný „Commentarium in Macri versus de virtutibus herbarum“ ³⁾ z roku 1424, v kterém k latinským jménům bylin a neduhů přidal jména česká, uveda kde byliny ty rostou a proti kterým neduhům jich užívati lze. Mimo tyto spisy má se za to, že sepsal též „Novitates de Turcis scriptae per magistrum Joannem de Praga astronomum imp. ad mag. Nicolaum Geistmann“ ⁴⁾. Pravda, že se zde Šindel nazývá Joannes de Praga, avšak i Blanchius, jak prvé uvedeno, podrobiti hotov byl své „Tabulae motuum coelestium“ úsudku hvězdaře „Joannes de Praga“, čímž jen Šindel míněn býti mohl, jelikož toho času žádného jiného hvězdaře téhož jména v Praze nebylo a Blanchius dle svědectví Hájkova byl přítelem Šindelovým. Ostatně k víře podobno, že ony „Novitates“ byly jakési dílo astrologické. Hammerschmidt ⁵⁾ uvádí mistra Šindela, doktora lékařství, k r. 1434 co kanovníka v Praze a děkana na Vyšehradě, a k r. 1444 opět, nazývaje ho Joannes Andreae ⁶⁾. Balbin připomíná ⁷⁾, že mistr Šindel, doktor lékařství, daroval 200 psaných knih obsahu mathematického a lékařského veliké koleji Karlově, avšak ani on ani Hammerschmidt nezaznamenal ničehož, kdy a kde mistr Šindel zemřel. Dle všeho nežil asi dlouho po r. 1444, nejdéle však, jak Dr. Sazima v disertaci své „Tentamen historiae medicinae“ uvádí, do r. 1450, tak že mu bylo asi 75 let.

Jan ze Soběslavi řečený Papoušek (Joannes de Sobieslavia).

Jan narodil se v Soběslavi asi r. 1392. Odebrav se později na universitu Pražskou dosáhl zde věnce bakalářského r. 1412 za děkana Brikciho ze Žatce, a povýšen

¹⁾ Kalina v. Jätenstein „Nachrichten über böhm. Schriftsteller“ II. díl (1819).

²⁾ Die Wundarzneykunde von grossen Meistern verfasst, jak uvádí Dobrovský ve své knize „Geschichte der böhm. Sprache und Literatur“ z r. 1818 str. 290.

³⁾ Rukopis dosti silný v c. k. univers. knih. X. E. 14.

⁴⁾ Rukop. v knih. Lipské (dle Kaliny).

⁵⁾ Gloria et majestas ecclesiae Wissehradensis str. 582. 583.

⁶⁾ Rozdílná tato jména téže osoby zavdala velmi bedlivému, o sepsání a uveřejnění životopisů českých učenců a umělců velmi zasloužilému Dr. Kalinovi z Jätensteina příčinu, že mistra Šindela co děkana Vyšehradského k r. 1444 pohřešuje a z toho soudí, že Šindel už r. 1443 nebo r. 1444 zemřel. Avšak pod jménem Joannes Andreae uvádí se Šindel v Monum. hist. univ. Prag. I. i co bakalář, i co mistr, i co rektor.

⁷⁾ Epitomes rerum bohém. str. 427.

byl na mistra in artibus *teprv* r. 1340, nepochybně za příčinou tehdejších nepokojů v naší vlasti. Téhož roku započal Jan co licenciat za mistra Petra ze Sepekova na fakultě artistické svá čtení. Přiznává se s celou třífakultní universitou k straně pod obojí vyznal dne 28. ledna r. 1434 s rektorem Křišťanem z Prachatic, a ještě se čtyřmi mistry vysokého učení ve jménu vši university ústně i písemně posílám Basi-lejským v Chebu, že chtějí vesměs při kompaktech státi a držeti křesfanský mír a je-dnotu ¹⁾. Několik měsíců na to přijat byl dle stanov fakulty artistické za jejího řádného členu, a zastával r. 1435 za děkana Václava z Prachatic s mistrem Buckem z Kdyně místo kollektora a dispensatora. Když r. 1436 král Sigmund slavně u vedení a řízení království Českého se uvázal, povolal zapuzené rozličné řády mnišské opět do Prahy, a vypověděv některé čelnější ze strany pod obojí, zejména Rokycanu, faráře u Matky Boží před Týnem, dosadil na jeho místo mistra Jana ze Soběslavi (r. 1437). V čase tom zanašeli se veškerí mistři, zvlášť fakulty theologické a artistické, mnohem více hádkami o náhledy náboženské nežli vědou, již se byl snad z počátku každý věnoval. Za tou příčinou žádný z mistrů té doby nevynikl v kterékolivěk vědě přísnější, a jakž by mohl, když každý z nich pustiv mimo sebe předmět, kterému byl vyučoval, zúčast-noval se všelikých schůzí, často odbývaných po mnohá leta ve veliké síni koleje Karlovy, v níž se s Tábority před i po válce Husitské o různé, mnohdy nespořádané náhledy své hádal. Od roku 1430 až do roku 1440 neodbývalo se žádné zkoušky na mistrovství, od téhož roku až do roku 1442 bylo jen pět studentů povýšeno na bakalářství, počet mistrů tak se ztenčil, že se už od prvního roku války Husitské pouze *jednou* za rok volil děkan, vyjma r. 1439, v němž dle starého zvyku a pravidla volba se konala každý semestr ²⁾. — Z těchto příčin nepřipomíná se Jan ze Soběslavi, který v čase tom ne-pochybně zabočil docela k straně pod jednou, začez mu snad „Papoušek“ přezdívano, až *teprv* r. 1443, v kterémž dne 28. ledna, jelikož toho času arcibiskupa-kancléře nebylo, předsedal zkouškám na mistrovství co vicekancléř. Roku příštího zkoušel sám na baka-lářství, r. 1445 jmenován byl rektorem university, a co takový pro nedostatek mistrů zkoušel na bakalářství ³⁾. Času toho vystoupil Papoušek rozhodně *proti* straně pod obojí přidržuje se kapitoly ⁴⁾, avšak už roku 1448 musil k rozkazu krále Jiřího z Poděbrad faru Týnskou zpět povolánému Rokycanovi, jemuž nato moc arcibiskupská dána byla, postoupiti ⁵⁾. Kam se Papoušek z Prahy odebral, není známo, neboť *teprv* k roku 1455

¹⁾ Tomek v děj. univ. Praž., str. 287.

²⁾ Tomek Geschichte der Prager Univ., str. 132.

³⁾ Monum. h. univ. Prag. I. a II. díl.

⁴⁾ Scriptores rerum bohemicarum str. 140 (III. díl) zaznamenali o tom: „Téhož léta (t. j. 1446) vrátili se mistři, bakaláři a studenti z Míšně, kteříž vyšli na svěcení k biskupu Míšenskému do Stolby; a pravili, kterak biskup nechtěl jich k svěcení připustiti, jediné leč se prvé odpřisáhnú přijímanie pod obojí zpusobu. A oni raději odepřeli svěcenie vzieti, nežliby to učinili ku potupě pravdy Kristovy a k hanbě tohoto královstvie. Ale to všecko přišlo z návodu kapitoly Pražské a *mistra Papúška*, kteřížto listy psali, aby biakup žádným obyčejem toho nečinil.“

⁵⁾ Script. rer. boh. str. 154 (III. díl) píše při tom: „ . . . A mistr Papúšek, farář od matky boží z Týna, kterýž od legata byl rozhrěšenie přijal, že i pod dvojí i pod jednu zpusobú podával, a Němci i protivníci opět z koleji pryč jidechu .“

čím se opět o něm zmínka, jakožto o proboštu Litoměřickém s dodatkem, že byl prvé profesorem filosofie, *mathematiky* a theologie na universitě Pražské ¹⁾).

Mistr Mikuláš.

O mistru *Mikuláši* uvádí Prokop Lupáč ²⁾, že byl žák mistra Křišťana z Prachatic, a později *mathematik* na vysokém učení Pražském, který prý dne 5. června r. 1457 předpovídal České zemi mnoho zlého, mimo jiné prý pravil, že jest se čehož obávati, aby král Ladislav nezahynul nepředvídanou, náhlou smrtí. Byl pravdivý většec (dokládá Lupáč ³⁾). Jelikož Lupáč ani příjmení ani rodiště mistra toho neudává, a jelikož Křišťan mnoho měl žáků toho jména, nelze mi podati působení a osudů tohoto mistra.